

SKUMRINGSLYS.

Lys er en evig provokation og inspiration.

I de sydlige lande går solen hurtigt ned og mørket melder sig straks efter. I Danmark har vi aftendæmringen, et relativt langt tidsforløb efter solnedgang, hvor dagslyset langsomt svinder og nattemørket sindigt tager over. Mange med rod i det landlige vil ikke genkende til den særlige stemning, der karakteriserer denne stund, dyrenes lyde, fuglenes godnatsange, solsortens tjep-tjep for den smutter til sengs i buskadset, mågernes hjemadgående lidt vemodige kalden. Vildgæssenes betagende formationer og afslappede pludren på vej mod de store søer.

På sin vis har også byen sin skumringsatmosfære med aftenlys, lyde, maddufte og farver. I skumringen integreres butiksls og gadelys. Butikkens intimitet trænger ud i gaden og favner mennesker. Følelsen af hygge og af at befinde sig i et stort fælles rum melder sig.

I dæmringssituationerne morgen og aften, hvor lyset skifter mellem lyst og mørkt, oplever vi det danske lys' sarthed på en særlig måde. Jeg vil i det følgende beskrive to forskellige aftendæmringer, skumringer som jeg foretrækker at kalde det, som betager mig. Den ene er en interior situation fra den karnap, hvor mit arbejdsbord står. Den anden er en exterior situation fra et sted ved den jyske vestkyst.

I skumringen tænder vi på et eller andet tidspunkt elektrisk lys i vore stuer. Oftest trækker vi samtidig gardiner for vinduerne, ureflektet eller bevidst, for at hindre, at man udefra skal kunne kigge ind. (På Bornholm er der tradition for netop ikke at trække gardiner for, man har ikke noget fordækt at skjule).

Bor man på landet eller i et hus med have og undlader at trække gardin for, vil man på et tidspunkt i skumringsfasen kunne opleve et ret facinerende samspil mellem skumringslyset ude og ellyset inde. Det opstår, når ellyset har været tændt kort tid, og man da vender blikket ud ad vinduet og betragter træerne og det grønne græs. Man kan med stor fryd gøre denne skiftende betragtning flere gange. Hver gang får man ganske stærke, lidt sære, men smukke farve- og belyningsoplevelser. Det bemærkelsesværdige er, at de grønne eksteriorfarver for øjet fremtræder i ejendommelige kølige Hooker-grønne nuancer, der går over i det violette, "rødbedegrønne". Om det skyldes

komplementariteten mellem interiørets varme rødlige glødelampelys og eksteriørets grønne vækster, står mig ikke klart. Måske knytter det sig til visse farveskift under skumringens forløb, hvor der i to faser opstår purpurlys i den vestlige himmelbue. Fænomenet er ikke til stede altid og forekommer ikke i den astronomiske dæmringfase.

Det er karakteristisk, at skumringen opleves stærkest i vinterhalvåret, og svagest om sommeren især i de lyse natters tid og naturligvis ikke ved midnatssol. I den forbindelse er det klart, at de lyse nætter kun optæder i de egne, hvis geografiske bredde ligger mellem $66\frac{1}{2}$ grad (polarcirklen), og, 18 grader syd herfor, $43\frac{1}{2}$ grad (Paris). Det har sin forklaring i, at sollysets refleksmulighed er betinget af atmosfærens højde, hvorved udbredelsen begrænses af en solposition 18 grader under horisonten, hvilket også betinger den "astronomiske" dæmrings tidsmæssige afslutning. Den "borgerlige" dæmring ender, når solen står ca. 6 grader under horisonten. Dens varighed retter sig efter årstiden og efter stedets afstand fra ækvator. Når den "borgerlige" dæmring ophører om aftenen, er kun de få stjerner af 1. størrelse synlige. Det er det tidspunkt, man i gamle dage i petroleumslampens og gaslygtens tid plejede at tænde lys. Derfra kommer udtrykket "borgerlig dæmring".

De to karakteristiske skumringstidspunkter indgår også i mit andet eksempel, fra en novemberskumring et sted ved den jyske vestkyst. Da denne oplevelse knytter sig til et konkret, næsten rituel handlingforløb, beskrives den bedst som sådan.

Sidst på eftermiddagen bumper vi i den gamle jeep øst på over heden. Vi, dvs. hunden og jeg, skal på andetræk. Køretøjet parkeres i læ af nogle buskede bjergfyrrer. Vi indprenter os nøje stedets silhouet, putter for en sikkerheds skyld to patroner i bøssen, solen er endnu ikke gået ned, der kunne jo komme en hare.

Efter nogen vandring dukker "Store Vand" op, en uregelmæssigt formet lavvandet hedesø beliggende vest for klitplantagen. Det er ikke muligt at finde læ, blæsten er vestlig, kold og nær kulingstyrke. Vi kryber tæt sammen i en lille hulning i hedebevoksningen. Stedet passer godt til ændernes formodede indflyvning, idet vi får den lyseste del af aftenhimlen som baggrund. Solen er gået ned. Skumringen er begyndt. Blæsten farer i stød henover vandfladen, som rives op. Sorte, forrevne skyer farer lavt og vildt henover det store landskab. Horizontens smalle lysstribe er ud mod havet knebet sammen mellem den mørke hedeblade og skyformationerne. Sommetider går skyerne i stykker, og de lyse himmelpletter

bliver så store, at man nu ser den første stjerne, planeten Venus.

Dette passer med det tidspunkt, hvor skumringen går fra den borgerlige over i den astronomiske dæmring, hvor solen passerer de 6 grader under horisonten. Stjernen er et vigtigt signal. Nu skal man være skarpt opmærksom. Herefter er der kun ca 20 minutter, hvor der kan ventes ændrer. Den mørke fase af skumringen, den astronomiske dæmring, er begyndt. Mod øst er det ved at blive svært at skelne plantagens formvariationer. Det samme gælder hedepladen mod syd og nord. Mod vest er hedepladen og skyerne så mørke, at de lyse pletter forekommer blændende. Vinden pisker hidsigt i sand og strå. Af og til sløres alt omkring os af kraftige regn- og haglbyger. Vi skutter os. Jeg vender ansigtet bort, så brillerne ikke bliver våde. Gennem hundens tætte tryk mærker jeg dens rysteiver - eller kulde. Den ved, der snart skal ske noget. Netop dette vejr er godt til "andetræk". Paradoksalt nyder også jeg "hundevejret", som jeg næppe ville sætte mig ud i, hvis der ikke er noget der hedder andetræk.

Vi lytter: "tjep-tjep". Det var bakkasinerne, der smed sig, tegn nr.2. Hunden har løftet sig i et sæt. Jeg ændrer et svagt fløjt. Den dukker sig. Nogle minutter går. Så, pludselig, før man rigtig sanser det, høres et pibende sus i følgeskab med et sekunds anelse af en skyggeflugt lidt oppe i det nære mørke. Det var de lynhurtige små krikænder, der slog ned et sted. For sent at skyde! Ellers lige efter bogen. Vi er tændte nu. Få minutter efter giver det atter et sæt i hunden. Vi hører "rappen" i luften, og så piftende vingesus. Ud af den mørke skyhimmel med en runding i den lyse zone lægger syv grænder an til landing. Plask!, de flyder på vandfladen, men svømmer straks ind i mørket.

Hvorfor skød du ikke? Hvor ligger de? Hunden dirrer! Jeg strammer linen. Der kunne jo komme flere. Øjnene anstrænger sig for at afsløre muligheden. Skulle jeg jage dem op? Nej, det er nu så mørkt, at det er helt umuligt at skelne detaljer og afstande. Det må snart være lukketid. Kun vandfladen spejler en bitte smule lys. Hvorfor skød du ikke for hundens skyld. Hm! Blikket går hele vejen rundt. Mange stjerner tindrer frem imellem skyernes flugt. Også de små stjerner i 6' størrelse kan ses. Solen er nu nede under 18 grader. Den astronomiske dæmring er slut. Det er faktisk lukketid.

Vi søger tilbage til vort køretøj, bumper hjem, uden ændrer, men en skumringsoplevelse rigere.

Johannes Exner